

20. Обзор деятельности Киевского губернского земства за 1904 – 1917 гг. – Ч. 1. – К., 1918 г. – 196 с.
21. Полное собрание законов Российской империи. – Собрание 3. – Том 23. – Отделение 1. – СПб., 1905.
22. Положение об управлении земским хозяйством в губерниях Виленской, Витебской, Волынской, Гродненской, Киевской, Ковенской, Минской, Могилевской и Подольской. – СПб., 1903 г. – 59 с.
23. Мирский М.Б. Медицина России 15–19 веков / М.Б. Мирский. – М.: РОССЭМ, 1996. – 400 с.
24. Рогоза О.М. Діяльність земств України по створенню та розвитку системи охорони народного здоров'я (1864-1917) / О.М. Рогоза : дис. канд. істор. наук: 07.00.01. – Х., 2002. – 294 с.
25. Рубан Н.М. Розвиток земської медицини в Україні (1865–1914 рр.) / Н.М. Рубан : дис. канд. істор. наук: 07.00.01. – Д., 2004. – 253 с.
26. Сидоренко-Зелезинская Г.М. Здравоохранение и здоровье населения Киевщины за полтора столетия (1797–1941) / Г.М. Сидоренко-Зелезинская : дисс. канд. мед. наук. – К., 1962. – 315 с.
27. Хорош И.Д. Основные этапы и перспективы развития сельского здравоохранения в Украинской ССР / И.Д. Хорош : дисс. док. мед. наук. – К., 1964. – 826 с.
28. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 442. – Оп. 656. – Спр. 132, ч.1 – Арк. 1.

Андрияка Г. О. Медико-санитарное и материально-техническое обеспечение земских учреждений здравоохранения Киевщины в 1904–1914 гг.

Реформирование медицинской отрасли на территории Киевской губернии стало одним из важных внедренных властями мер по улучшению медицинского обеспечения населения. На смену морально устаревшим Приказам общественного призрения, которые показали свою неспособность ведения медицинского дела в современных условиях, пришла качественно новая форма управления – земские органы самоуправления. С первых дней своего существования они показали свою работу в налаживании и развитии больничных учреждений, увеличении медицинского персонала, расходовании значительных средств для предотвращения эпидемий и т.п. Органы земского самоуправления занимались улучшением материального обеспечения врачей, а именно: увеличивали заработную плату, предоставляли квартиры или выделяли средства на аренду жилых помещений, обеспечивали необходимыми медицинскими инструментами и научно-справочной литературой, отправляли врачей в научные командировки для улучшения их профессионального уровня.

Ключевые слова: земство, земский врач, врачебный участок, здравоохранение, реформа, санитарное состояние.

Andriyaka G. O. Medical, sanitary, financial and technical status of zemstvo hospitals of Kyiv province in 1904-1914 years

Reforming the medical industry in the Kiev province was the most important measures that government entered for improve healthcare. Outdate Order public care showed itself inability to conduct a medical business in that time. Zemsky self-governments were introduced by administration of Russian empire like qualitatively new form government's management. In the first time, they showed their work in establishing and developing hospitals, increasing medical personnel and sent a lot of money for preventing epidemics etc. Zemstvos helped to improve financial status medical personnel, such as: increased wages, gave flats or gave some money for rent an apartment, provided for the necessities medical instruments and scientific literature, sent doctors in the scientific mission to improve their professional skills.

Keywords: zemstvo, zemsky doctor, medical area, healthcare, reform, sanitary condition.

УДК 94(477.83/.86):61"1918/1923"

Л. І. Давибіда

ДІЯЛЬНІСТЬ САМАРИТЯНСЬКОЇ СЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ГОРОЖАНСЬКОГО КОМІТЕТУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (1918–1923 рр.)

У статті розглянуто діяльність Українського Горожанського Комітету в Галичині у сфері охорони здоров'я протягом 1918–1923 рр. У системі розподілу праці товариства ці функції виконувала Самаритянська секція, тому автором з'ясовано передумови і причини її формування, охарактеризовано організаційну структуру. В ході дослідження проаналізовано напрямки діяльності членів секції, спрямовані на покращення санітарно-гігієнічних умов проживання українських військовополонених і постраждалого від військових дій цивільного населення, надання їм матеріальної та медичної допомоги.

Ключові слова: Галичина, Український Горожанський Комітет, Самаритянська секція, охорона здоров'я, Український Дім Інвалідів, епідемія.

Перша світова (1914–1918 рр.), а згодом радянсько-українська (1917–1921 рр.), українсько-польська (1918–1919 рр.) і польсько-радянська (1920 р.) війни поставили український народ, по обидва боки р. Збручу, перед загрозою морального та фізичного знищення. У цих складних умовах на захист українського генофонду, інтелектуальної власності та національної самосвідомості стали громадські, культурно-просвітницькі, гуманітарні та благодійницькі товариства й організації. Одним із них був Український Горожанський Комітет (УГК) у м. Львів, Самаритянська секція якого допомагала галицьким українцям зберегти не тільки здоров'я, а й життя в умовах військового лихоліття та повоєнної розрухи. Вивчення діяльності цього товариства є актуальним як з точки зору соціальної історії, так і з позицій історії повсякденності.

Діяльність УГК як громадської інституції побіжно згадувалася у наукових розвідках В. Кубійовича [1], З. Книша [2], О. Навроцького [3], М. Лозицького, П. Карманського [4], О. Кузьми [5], М. Богачевської-Хом'як [6]. Крізь призму українсько-польських відносин та історичної біографістики УГК фігурує у працях М. Сивіцького [7] та М. Нагірного [8]. Більш детальну увагу на Самаритянську секцію звернула сучасна дослідниця О. Бежук [9], яка зробила спробу висвітлити та аналітично оцінити основні напрями благодійної активності галицького жіноцтва у її складі. Однак практично всі вищезгадані автори випускали зі свого поля зору діяльність Самаритянської секції УГК у сфері охорони здоров'я. Дане дослідження покликане виправити цей недолік.

Відповідно до мети статті, її основними завданнями є: з'ясування передумов і причин формування Самаритянської секції як складової частини УГК; визначення її організаційної структури і функцій; аналіз напрямків діяльності, спрямованих на охорону здоров'я полонених українських вояків та цивільного населення Східної Галичини. Важливою джерельною базою для висвітлення проблематики, яка аналізується в статті, стали документи 462-го та 567-го фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів, а також мемуари О. Федак-Шепарович [10].

Після відступу українських військ та евакуації Української Національної Ради і Державного Секретаріату зі Львова 21 листопада 1918 р. українці, які залишилися на окупованих польськими військами територіях, потрапили у вкрай невідгодне становище. Польська окупаційна влада не надто переймалася долею місцевого населення, яке зазнало чималих матеріальних втрат під час перманентних військових дій. Більше того, проводилися постійні ревізії майна та оподаткування мешканців на потреби польської армії по 1 кроні від кожної кімнати у будинку. Примусове вилучення продуктів харчування потягло за собою продовольчу кризу: літр молока коштував 9 крон, а фунт м'яса – цілих 20, при цьому на одну особу припадало пів буханця хліба на тиждень [11, с.2].

Складне політичне і економічне становище робило українське населення окупованих територій беззахисним перед загрозою масового поширення інфекційних захворювань, зокрема туберкульозу, черевного та висипного тифу, червінки (дизентерія) та іспанської інфлюєнці (грипу). Внести покращення у такий стан справ намагався УГК. У вітчизняній науковій думці, слідом за В. Кубійовичем, побутує думка, що УГК було засновано у листопаді-грудні 1918 р. [1]. Однак О. Федак-Шепарович, член Самаритянської секції УГК, згадує про його існування як гуманітарної установи для розподілу харчів, закуплених на кошти "американських дарів", ще перед Листопадом зривом [10].

5 грудня 1918 р. УГК, узгодивши перед тим свою програму з керівником польської Військової Команди генералом Т. Розвадовським, отримав дозвіл від Адміністративного відділу Тимчасового урядового комітету у Львові на діяльність, спрямовану на "заспокоєння щоденних потреб і охорони українського населення у Львові" [12, арк.1]. На початковому етапі робота комітету справді обмежувалася лише територією львівської громади. Пізніше, коли з відступом українських військ за Збруч 16–17 липня 1919 р. Східна Галичина повністю опинилася у руках поляків, постала потреба у поширенні гуманітарної опіки на цілу територію краю. Розширилися також і завдання УГК. Всі ці зміни знайшли відображення у статуті товариства, затвердженому рескриптом Намісництва у Львові 21 червня 1920 р. Відповідно до нього програмною ціллю УГК проголошувалася моральна, матеріальна, санітарна, правова і педагогічна допомога українському населенню Галичини, постраждалому внаслідок воєнних дій [13, арк.4]. Фінансовою опорою УГК були пожертви української діаспори та місцевих благодійників. Статут також передбачав створення окружних і місцевих осередків товариства. Протягом 1920–1921 рр. було утворено локальні горожанські комітети у 44 містах та містечках Східної Галичини. Однак функціонували вони нелегально, оскільки польські чиновники усіяло затягували процес їхньої реєстрації, посилаючись на неправильне оформлення статутних документів [12, арк.24-25].

Зважаючи на чималий обсяг роботи, у товаристві було виділено сім основних секцій відповідно до певного роду завдань: запомогу, полонених та інтернованих, посередництва праці, правової допомоги, шкільну, торгово-промислову і самаритянську [12, арк.13]. На думку Бежук О., Самаритянська секція розпочала свою діяльність ще 29 листопада 1918 р., а першою її головою була О. Мриць. Членами секції також були Бачинська О., Воєвідкова Л., Ковалівна М., Боберська М., Кобринська І., Косевич О., Кривокульська О., Устиянович М., Грабович М. [9, с.144].

О. Федак-Шепарович у своїх спогадах стверджувала, що офіційно Самаритянську секцію протягом 1918 р. очолювала О. Косевич, але ніяких зборів, вибору виділу, засідань чи протоколів не було, а касовими справами керував голова Горожанського Комітету С. Федак. Всі члени секції були рівнозначними і сумлінно виконували свої обов'язки [10]. Пізніше, у травні 1919 р. керівництво самаритянською секцією взяв на себе лікар М. Панчишин, який згадується як її голова в установчих документах 1920 р. [14, арк.2]. Українського Червоного хреста в Галичині тоді не існувало, тому самаритянська секція УГК фактично піднімала його, виконуючи стандартні для цієї організації функції: опікувалася полоненими українськими вояками та інтернованими цивільними особами, займалася боротьбою з масовими інфекційними недугами, надавала безкоштовну медичну допомогу та ліки цивільному населенню. Відповідно до цієї діяльності секція поділялася на такі відділи: 1) бюро статистично-інформаційне, яке складало списки полонених, вело статистику поширення інфекційних захворювань тощо; 2) відділ опіки над полоненими, інтернованими і політичними в'язнями поза Львовом; 3) відділ опіки над цивільним населенням [15, арк.1]. Основний акцент харитативної активності українських "самаритян" у справі охорони здоров'я був направлений на допомогу військовополоненим та інтернованим – найбільш незахищеній верстві населення. По мірі просування польських військ територією Східної Галичини зростала кількість взятих в полон вояків та арештованих цивільних. За підрахунками М. Лозицького всього було ув'язнено близько 250 тис. осіб різної статі та віку, а

декого позбавляли волі навіть по-кілька разів: “Священики, учителі, урядники, вільні професії, селяни, міщани, робітники старці, жінки і діти – все йде до в'язниць і таборів інтернованих” [4]. Науковець М. Сивіцький дещо скромніший у своїх підрахунках. За його даними, через спеціальні табори у Львові, Перемишлі, Пікуліцах біля Перемишля, Вадовіцах, Вісничі, Тернополі, Модліні, Дембліні, Щипйорні, Стшалкові біля Познані, під Калішем, у Бресті, Томашові й інших місцевостях пройшло до 100 тисяч галицьких українців, людей, найбільше заангажованих у суспільно-політичній діяльності [7, с.59].

1 лютого 1919 р. між польською та українською сторонами було укладено договір щодо дотримання правил гуманного поводження з полоненими, який був скріплений додатковою угодою 11 березня 1919 р. в присутності Швейцарського комітету для охорони полонених. Однак польський уряд порушив умови, ув'язнивши українських делегатів В. Охримовича та К. Студинського [14, арк.26]. Поводження з українськими полоненими було жакхливим, вони змушені були терпіти щоденні побої та знущання з боку своїх охоронців. Один з полонених, Ю. Джигало, писав про східно-галицькі тюрми: “В вагони замикають нас, як худобу, і не випускають навіть при конечній потребі. В Чорткові було найгірше, людей прибувало завсігди по кількасот. На тиф гинуло по кілька в день. Решта ходили, як мертві, хліба не дають, насікомів в великій скількості, не дають людям спокою, на роботу гонять щодня, харч неможливий, як для худоби” [16, арк.30].

Санітарний стан бараків, де утримували полонених, не витримував жодної критики. Польська влада не переймалася їхньою дезінфекцією доти, доки через масове поширення інфекційних хвороб, передусім висипного і черевного тифу та дизентерії, не почали гинути вартові [17, арк.2]. Представники Самаритянської секції, одержавши відповідні дозволи, відвідували табори, вивчали першочергові санітарні потреби інтернованих і поширювали серед них білизну, одяг, взуття, харчі тощо. У 1918–1919 рр. з метою закупівлі цих засобів було витрачено понад 3 млн. крон [14, арк.5].

Іншою суспільно важливою складовою діяльності секції була опіка над українськими військовими інвалідами. Загальна їхня кількість у Східній Галичині була 35 000 осіб: 25 000 отримали інвалідність в ході Першої Світової війни, а ще 10 000 – під час українсько-польської та у таборах полонених. Польська держава опікувалася тільки інвалідами зі Світової війни, виділяючи їм скромну пенсію, інші ж були покинуті владою напризволяще. Тому “самаритяни” планували побудувати притулок і шпиталь для осіб, що повністю або частково втратили дієздатність під час військових дій, оскільки 25% інвалідів потребували сталої медичної допомоги і навіть оперативного хірургічного втручання, не будучи цілком виликуваними [14, арк.45]. Однак катастрофічний брак коштів перешкодив реалізації цього задуму.

1 вересня 1920 р. Самаритянська секція відчинила двері Українського Дому Інвалідів. Приміщення для цього закладу надало товариство “Дністер”. Інвентар на 25 ліжок частково закупили за рахунок громадських пожертв, а частково отримали в подарунок від львівського відділу Американського Червоного Хреста. Керівництвом у закладі для інвалідів і медичною допомогою в ньому займалися відомий лікар М. Музика і студент-медик С. Кривокульський [16, арк.33].

Близько 1 000 осіб, що отримали каліцтво під час бойових дій, не могли обійтися без протезування. Але далеко не кожен інвалід міг придбати собі протез, середня вартість якого складала 10 \$. Тому керівництво секції планувало налагодити їхнє виробництво у Львові, відкривши протезну фабрику [14, арк.47]. З цією метою воно зверталося до української діаспори в Америці з проханням закупити устаткування [18, арк.1]. Однак коштів на відкриття фабрики не вистачило, натомість при Українському Домі Інвалідів успішно діяв ремісничий цех, де мешканці притулку під керівництвом лікарів І. Куровця, Я. Зельцера та майстрів І. Білецького і Т. Преторюса займалися виробництвом ортопедичних артикулів для калік [19, арк.1].

Чудово розуміючи, що голод і недоїдання підривають здоров'я населення, Самаритянська секція надсилала численні петиції до міжнародної спільноти, в яких повідомляла про продовольчі проблеми в повітах Косів, Коломия, Надвірна, Богородчани, Калуш, Долина, Стрий, Сколе, Дрогобич, Самбір, Старий Самбір, Сянок, Лісько, спровоковані військовими ревізіціями [20, арк.3]. Щоб допомогти українським міщанам Львова, з фондів секції було виділено 36 000 польських марок на відкриття закладу громадського харчування “Дешева харчівня” за адресою вул. Домініканська, 11 [15, арк.1]. Слід відзначити, що за прикладом львівського осередку повітові комітети УГК розгорнули власну допомогу полоненим, інтернованим та інвалідам. Дешеві харчівні та польові кухні постали у багатьох містах Галичини, де знаходились суди й тюрми, а саме: в Коломиї, Перемишлі, Самборі, Чорткові, Станиславові, Стрию, Тернополі, Бережанах, Підгайцях. Там, де не було жіночих секцій або вони припинили свою діяльність, українські греко-католицькі священики залучали жінок до благодійної роботи та заснування товариств, що могли б координувати такого роду працю [9, с.146; 6, с.193].

Самаритянська секція в співпраці з членами Українського Лікарського Товариства (УЛТ) робила все можливе, щоб забезпечити постраждале внаслідок війни українське населення Галичини якісною медичною допомогою. Всі лікарі-українці Львова зобов'язалися надавати безплатну лікарську поміч широким верствам бідних мешканців, при цьому займалися як ординацією у своїх домівках, так і відвідинами тяжкохворих у їхніх помешканнях. Також була можливість лікуватися у “Народній Лічниці”. Основною проблемою, з якою доводилося стикатися лікарям та їхнім пацієнтам, була висока ціна на медичні препарати. Спершу УГК оплачував рахунки найбідніших хворих в аптеках, однак з огляду на брак фондів не міг вдовольнити всі їхні потреби. Тому Самаритянська секція вирішила створити власні склади ліків в найбільших містах Галичини. Перший такий заклад було відкрито у Львові по вул. Зофії, 25. Керував ним Др. М. Музика. Схожі аптекарські склади повинні були відкритися також в Перемишлі, Станиславові, Тернополі, Коломиї, Стрию, Жовкві, Самборі, Бережанах, Чорткові, Золочеві, але цьому знову ж таки завадили брак коштів та тиск з боку польських можновладців [16, арк.35].

До специфічної діяльності Самаритянської секції у сфері охорони здоров'я належав догляд за гігієною українських дітей і молоді, в тому числі і так звана шкільна гігієна. Представники організації наглядали за санітарним станом українських народних і середніх шкіл, бурс, захоронок і сиротинців. Систематичні огляди, які проводилися ними, дозволили ствердити той факт, що в 1920 р. у 90% місцевих українських дітей шкільного віку спостерігалось збільшення лімфатичних вузлів, спровоковане бактеріями туберкульозу, або власне туберкульоз шкіри чи кісток [16, арк.33].

Програма діяльності Самаритянської секції у сфері охорони здоров'я цивільного населення включала в себе боротьбу з епідемічними захворюваннями. Це завдання було надзвичайно актуальним в умовах повоєнної розрухи та антисанітарії, які були головними стимулами поширення інфекційних недуг у Галичині. За урядовою статистикою на українських землях у складі Польщі наприкінці 1919 р. – на початку 1920 р. хворіло на висипний тиф 45 093 осіб, з них 4 436 померло (9,6%). У чесності цих статистичних даних сумнівався навіть директор Окружного Управління Охорони Здоров'я у Львові Др. С. Миколайський, за версією якого у Східній Галичині було більше 100 000 хворих. Полковник-лікар Др. Годлевський, головний комісар у справі подолання тифу, допускав ще більш вражаючі цифри: 250 000 випадків інфікування при 10–25% смертності, тобто 25 000 померлих щомісяця [21, арк.6].

Проти епідемічними заходами в краю керував Центральний комітет у справах боротьби з висипним тифом (Цекадур), утворений за розпорядженням міністра охорони здоров'я 1 серпня 1919 р. З січня 1920 р. на східних кресах діяли також спеціальні епідемічні комісії, які повинні були на місцях здійснювати контроль за діяльністю епідеміологів та санітарних колон [22]. Якщо західній частині Галичини справді приділялася посилена медико-санітарна допомога, то боротьба з епідемією у східній її частині, населеній переважно українцями, носила суто формальний характер. Переважна більшість задіяних у боротьбі з інфекцією поляків, від звичайних санітарів і до чиновників високого рангу, відносилися до місцевого населення нелояльно, а подекуди і з яскраво вираженим шовінізмом. Наприклад, санітарний шеф С. Миколайський зробив заяву, що в Східній Галичині тиф вигасне сам, а Західну – слід рятувати всіма силами, тому з 341 дезінфектора для першої припало всього 116. Керівник польської санітарної колони у Заліщиках брутально поведився з хворими і брав хабарі за виписку реконвалісцентних зі шпиталю. Шовінізм проявлявся і у відношенні до українських спеціалістів. Зокрема Др. А. Алексевича, епідеміолога і керівника епідемічного шпиталю на Клепарові у Львові, українця за національністю, звільнили з посади через відмову скласти присягу польській державі попри розпал епідемії і в умовах відсутності кваліфікованих працівників [21, арк.9-10]. Чимало українських лікарів, медиків і санітарів взагалі було інтерновано.

Такий стан справ викликав занепокоєння української національної еліти, що входила до складу УГК. УЛТ і Самаритянська секція за власний рахунок видали відозву до населення у справі поширення висипного тифу в кількох тисячах примірників і поширили її територією краю. Також вони неодноразово зверталися до польських колег з пропозицією кооперації у боротьбі з епідемією на правах внутрішньої автономії українських санітарних колон, обіцяючи надати власний персонал, інструментарій та медичні матеріали, однак Цекадур вперто ігнорував ці звернення [21, арк.2].

Надзвичайний комісаріат у справі боротьби з тифом у Львові, попри те, що офіційно закликав Самаритянську секцію до співпраці, на практиці відмовлявся приймати на роботу працівників з українськими кваліфікаційними свідоцтвами [21, арк.7]. Самостійно організувати діяльність проти епідемічних шпиталів і санітарних експедицій секція не могла, справедливо побоюючись реквізицій і конфіскацій майна, оскільки такі прецеденти уже були в "Народній Лічниці". У відповідь на телеграму посла у Парижі Ф. Савченка, в якій він розпитував про потреби Самаритянської секції і засвідчував готовність українських жінок Франції надати матеріальну допомогу, М. Панчишин просить надсилати ліки й обладнання через іноземні місії Червоного Хреста, бо в іншому разі вони не дійшли б до адресата [21, арк.8-9].

Хоча діяльність УГК та його секцій носили яскраво виражений благодійницький і харитативний характер, а товариство було гуманітарним та аполітичним, воно постійно наштовхувалося на протидію польської влади. Значною мірою це було пов'язано з тим, що УГК об'єднував і консолідував національну еліту та свідомих представників українського народу навколо спільної ідеї – допомоги знедоленим співвітчизникам, що постраждали від польської військової і правоохоронної агресії. Постійне зростання авторитету громадської організації в очах місцевого населення непокоїло польську поліцію, яка навіть не намагалася приховувати свої ксенофобські і шовіністичні настрої. Не могло не дратувати окупаційну владу також і листування, яке вела Самаритянська секція з міжнародними санітарно-гігієнічними об'єднаннями, зокрема Червоним Хрестом, викриваючи бездіяльність поляків у справі охорони здоров'я на території Східної Галичини. Тому вишукувалися будь-які приводи, щоб обмежити і заборонити існування комітету.

Спершу робилися різноманітні перешкоди щодо реєстрації товариства та його статуту, а також статутних документів філій УГК. Пояснювалося це недоліками, допущеними в процесі створення документації. Однак з листопада 1920 р. у роз'ясненнях Намісництва фігурувала вже інша причина – проти комітету розпочалося кримінально-процесуальне розслідування. Його наслідком стало розпорядження Дирекції державної поліції у м. Львів від 19 жовтня 1921 р. про припинення діяльності УГК. Президента товариства С. Федака, віце-президента М. Галуцинського, секретаря В. Целевича та урядовців О. Навроцького та Б. Гнатевича заарештували за "антидержавну діяльність" [14, арк.53]. Приводом до посилення репресій польською владою став замах на життя Ю.Пілсудського та львівського воеводи К. Грабовського, який здійснив місяцем раніше, 25 вересня 1921 р., син С. Федака, член Української Військової Організації [22]. УГК та Самаритянська секція були змушені перейти на нелегальне становище, продовжуючи свою діяльність підпільно ще протягом 1922–1923 рр.

Отже, війни, розпад Австро-Угорської імперії, втрата власної державності та польська окупація Галичини поставили місцеве українське населення у вкрай незручне політичне, економічне і санітарно-гігієнічне становище. Польський уряд не надто переймався соціально-побутовими умовами проживання українців, а постійні військові ревізії провокували продовольчу кризу, голод, ослаблення імунітету і, як наслідок, поширення інфекційних хвороб: черевного і висипного тифу, туберкульозу, трахоми, грипу, дизентерії та інших. Українська національна еліта з метою захисту свого народу створила наприкінці 1918 р. громадську організацію УГК, діяльність якою у скорому часі охопила не тільки Львів, а й усю Галичину. Структурним відділом УГК, що займався справами охорони здоров'я, була Самаритянська секція. В умовах відсутності представників Українського Червоного Хреста, це була єдина у Східній Галичині організація, яка надавала санітарну і гуманітарну допомогу полоненим українським воякам та інтернованим, займалася боротьбою з масовими інфекційними недугами, надавала безкоштовну медичну допомогу та ліки цивільному населенню, опікувалась військовими інвалідами та шкільною молоддю. Члени секції, у порозумінні з УЛТ, успішно виконували практично всі програмні функції. Найменш вдалим були протиепідемічні заходи товариства, які обмежилися тільки виданням охоронної інструкції для українського населення. Це зумовлювалося недовірою польської влади до УГК та її небажанням співпрацювати з українцями. Напружені відносини вилилися спершу в постійну бюрократичну тяганину і зволікання із наданням дозволів на розширення організації, а згодом – у заборону діяльності товариства у жовтні 1921 р. та поліцейні репресії проти його керівництва. Але навіть перебуваючи на нелегальному становищі у 1922–1923 рр., Самаритянська секція продовжувала дбати про охорону здоров'я українського населення Східної Галичини, передавши згодом свої функції легальним інституціям, одним з яких було вже згадане УЛТ. Діяльність останньої також потребує ретельнішого вивчення з позицій соціальної історії, а отже є перспективною темою для досліджень.

Джерела та література

1. Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-II) : у 10 томах [Електронний ресурс]. – Париж, Нью-Йорк, 1957. – Т. 2. – 1957. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/encycl/euii033.htm>
2. Книш З. Підґрунтя УВО [Електронний ресурс] / З. Книш // Початки УВО в Галичині – II. Статті й матеріали до діяння Української Військової Організації. – Режим доступу: <http://gua.convdocs.org/docs/636/index-53227.html?page=2>
3. Навроцький О. Початки УВО у Львові [Електронний ресурс] / О. Навроцький // Початки УВО в Галичині – II. Статті й матеріали до діяння Української Військової Організації. – Режим доступу: http://gartua.io.ua/s212432/pochatki_uvo_v_galichini
4. Лозицький М. Крівава Книга. Частина II. Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920 / М. Лозицький, П. Карманський. – Відень: Видання Уряду Західно-Української Народної Республіки, 1921. – 249 с.
5. Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. / О. Кузьма. – Львів, 1931. – 490 с.
6. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884–1939 / М. Богачевська-Хом'як. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.
7. Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів / М. Сивіцький; [пер. з пол. Є. Петренко]. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2005. – Т. 1. – 344 с.
8. Нагірний М. Степан Федак. До 150-річчя забутого філантропа [Електронний ресурс] / М. Нагірний. – Режим доступу: <http://kmtoun.info/news/view/450.html>
9. Бижук О. М. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського горожанського комітету у Львові / О. М. Бижук // Держава та армія: [зб. наук. праць / відпов. ред. Л. Є. Дещинський]. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2011. – № 693. – С. 142–147.
10. Федак-Шепарович О. Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919 [Електронний ресурс] / О. Федак-Шепарович. // Вісті комбатанта. – 1961. – № 6. – Режим доступу: <http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2013/05/1918-1919.html>
11. З того боку бойової лінії // Діло. – 1918. – Ч. 269. – С. 2.
12. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), ф. 462, оп. 1, спр. 2, 32 арк.
13. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 1, 41 арк.
14. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 3, 68 арк.
15. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 52, 9 арк.
16. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 58, 58 арк.
17. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 63, 9 арк.
18. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 179, 3 арк.
19. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 181, 21 арк.
20. ЦДІАЛ України, ф. 567, оп. 1, спр. 209, 9 арк.
21. ЦДІАЛ України, ф. 462, оп. 1, спр. 65, 34 арк.
22. Wysocki Aleksander. Sytuacja epidemiologiczna w okresie wojny polsko-sowieckiej 1919–1920 [Електронний ресурс] / Aleksander Wysocki // Biuletyn wojskowej służby archiwalnej. – 1997. – Nr. 20. – Режим доступу: http://archiwumcaw.wp.mil.pl/biuletyn/b20/b20_6.pdf

Давыбида Л. И. Деятельность Самаритянской секции Украинского Горожанского Комитета в сфере здравоохранения (1918–1923 гг.)

В статье рассмотрена деятельность Украинского Горожанского Комитета в Галиции в деле здравоохранения в течение 1918–1923 гг. В системе разделения труда товарищества эти функции выполняла Самаритянская секция, поэтому автором выяснены предпосылки и причины ее формирования, охарактеризована организационная структура. В ходе исследования проанализированы направления деятельности членов секции, их работа по улучшению санитарно-гигиенических условий проживания украинских военнопленных и пострадавшего от военных действий гражданского населения, а также – по оказанию им материальной и медицинской помощи.

Ключевые слова: Галиция, Украинский Горожанский Комитет, Самаритянская секция, здравоохранение, Украинский Дом Инвалидов, эпидемия.

Davybida L. I. The activity of Samaritan section of Ukrainian Horozhansky Committee in health protection (1918–1923)

The article deals with activity of Ukrainian Horozhansky Committee in health protection in Galicia during the 1918–1923 years. The health care functions were performed by Samaritan section in the Committee system. Therefore the author found preconditions and reasons for Samaritan section's appearance. He also described the organizational structure of Samaritan section. The study analyzed the activities of members of the section and their work on the improvement of sanitary living conditions Ukrainian prisoners of war and war-affected civilians. It also investigated the activities of this organization in the provision of financial and medical assistance to the population of Galicia.

Keywords: Galicia, Ukrainian Horozhansky Committee, Samaritan section, health protection, Ukrainian House of Invalids, an epidemic.

УДК 94(477.83/.86)"1861/1888"

П. І. Вівчарик

СТЕПАН КАЧАЛА – ДЕПУТАТ ГАЛИЦЬКОГО КРАЙОВОГО СЕЙМУ (1861–1888)

На основі широкої джерельної бази, матеріалів Львівської національної бібліотеки імені В. Стефаника зроблено спробу реконструювати образ С. Т. Качали як історика, громадсько-політичного діяча та активного борця з полонофільством, у роботі розглянуті діяльність Степана Качали як депутата Галицького сейму; розвиток українського парламентаризму в Галичині та участь о. Качали у ньому; основні етапи його політичної кар'єри у Галицькому сеймі та частково у австрійському рейхсраті.

Ключові слова: Степан Качала, Галицький сейм, громадсько-політичний діяч, Східна Галичина, вибори.

У період розбудови незалежної Української держави зростає значення досліджень національної історії. Окремої уваги при цьому заслуговують ті проблеми, висвітлення яких сприятиме процесу державотворення в Україні. Важливе місце у цій історико-правовій сфері займає питання, пов'язане з діяльністю Галицького крайового сейму у складі Австро-Угорської монархії, а також постаті окремих депутатів, які здійснили свій внесок у розвиток державності на українських землях.

Серед діячів українського національного руху Галичини другої половини XIX ст. чільне місце посідає Степан Качала, відомий політик, історик, публіцист. Специфіку національних взаємовідносин в Австро-Угорській імперії даного періоду, політику австрійського уряду щодо Галичини, розкриття суспільно-політичного та національного життя галицьких українців у другій половині XIX ст. та значення постаті о. Качали у контексті діяльності Галицького сейму та суспільно-політичному житті Галичини висвітлюють у своїх працях такі дослідники як С. Гродзиський [1], М. Мудрий [2], І. Чорновол [3, с. 46], К. Левицький [4], В. Кульчицький [5], Є. Дорош [6] та інші. Однак, здебільшого велика увага у працях цих дослідників приділялася аналізу функціонування Галицького крайового сейму, окремі аспекти біографії С. Качали як посла Галицького сейму, залишаються малодослідженими і обумовлюють актуальність теми статті.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності С. Качали у Галицькому крайовому сеймі, визначенні його ролі і впливу на депутатські фракції у сеймі у другій половині XIX ст.

Метою продиктовані основні завдання, які необхідно розв'язати у процесі дослідження наукової проблематики: охарактеризувати політичні погляди С. Качали та його внесок у вирішенні питань освіти, мови, економічного розвитку у Галичині у період його діяльності як посла Галицького сейму; проаналізувати здобутки галицького пароха у захисті прав українського населення в Галичині, захисті рівноправ'я із поляками під час виборів до сейму, виокремити здобутки та прорахунки о. Качали на основі стенографічних матеріалів і протоколів засідань Галицького крайового сейму та публіцистичної спадщини.

У 1861 році в Галичині почав функціонувати Галицький крайовий сейм представницький орган, до повноважень якого переходило вирішення всіх міжнаціональних відносин в краю. Відповідно до виборчого законодавства, населення, яке володіло правом голосу, ділилося на чотири курії, що обирали 140 депутатів із 150. Десять місць були вірільними: сім належали найвищим церковним ієрархам (трьом Львівським архієпископам, два – Перемишльським, Тарнавському і Станіславському), також право бути сеймовим послом отримували ректори Львівського і Краківського університетів.

До першої курії – великої земельної власності – входили власники табулярних маєтків, які протягом року в якості податку сплачували 200 крон. Вони обирали 44 послы. До другої курії – торгово-промислової – входили члени торгово-промислових палат Львова, Кракова та Бродів, які делегували трьох послів. Третя – курія міст – обирала 20 послів. Тут право голосу мали 2/3 списку платників податків, складеного 1849 р. Четверта курія, яка делегувала найбільше представництво – 46% депутатів, об'єднувала решту громад. Вибори тут проходили у два етапи. Ця курія об'єднувала 90,8% громадян краю [7 с. 345]. Відкриття сейму з часом утвердило монополію влади на всіх рівнях за польською політичною елітою, адже згідно із законодавством (статут Галицького сейму і виборча ординація), українці максимум здобути лише третину депутатських мандатів як зазначалось вище (48 з курій сільських громад у Східній Галичині і три вірільні – представники греко-католицького духовенства) із 150 мандатів [6, с. 38]